

Дяченко М. М.,

аспірант

Науково-дослідного інституту публічного права

ПОНЯТТЯ ТА ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ УЧАСНИКА БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Анотація. В статті розкрито поняття та з'ясовані засади адміністративно-правового статусу учасника бойових дій в Україні. Актуалізовано, що основними цінностями, на яких ґрунтується законодавство та правозастосування адміністративних органів, включають національну складову щодо захисту українського народу, освіти, культури, науки, промисловості, гуманітарні аспекти, як турботу за героями, які втратили на війні фізичне і психологічне здоров'я та патріотичні чинники стосовно підняття статусу та ефективного публічного забезпечення учасників бойових дій усім належних для достойного життя. Доведено, що адміністративно-правовий статус учасника бойових дій в Україні означає сукупність юридичних засобів та правових норм, які визначають його високе положення та роль особи, яка безпосередньо приймала участь в бойових діях, у відносинах з державою, громадським суспільством, а також в контексті захисту та забезпечення її адміністративних прав і пільг. Основні елементи адміністративно-правового статусу учасника бойових дій включають, адміністративні суб'єктивні права, які надані учасникам бойових дій для забезпечення їхньої безпеки та реалізації пільг та інших сприятливих обов'язків гарантованих державою. Ці чесноти можуть стосуватися втраченого здоров'я та часу при здійсненні оборони України від російських терористів та інших окупантів. Публічний обов'язок, поважати Європейські цінності, дотримуватися своїх вправ, свобод та законних інтересів без порушення заборонних норм законодавства. Правосуб'єктність особи, як підстава та порядок виникнення в особи правового статусу учасника бойових дій. Адміністративної та дисциплінарної відповідальності чиновників органів виконавчої влади та місцевого самоврядування може покладатися відповідальність за не належне забезпечення (порушення) реалізації учасникам бойових дій високого і пільгового адміністративно-правового статусу.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративні права, забезпечення, захист, здоров'я, національний, положення, права, свободи, законні інтереси та пільги, публічне адміністрування

Diachenko M. M. Concepts and principles of the administrative and legal status of a participant in combat actions in Ukraine

Abstract. The article reveals the concept and clarifies the principles of the administrative and legal status of a participant in hostilities in Ukraine. It has been updated that the main values on which the legislation and law enforcement of administrative bodies are based include the national component regarding the protection of the Ukrainian people, education, culture, science, industry, humanitarian aspects, such as caring for heroes who lost their physical and psychological health in the war, and patriotic factors related to raising the status and effective provision of combatants. It has been proven that the administrative-legal status of a participant in hostilities in Ukraine means a set of legal means and legal norms that determine his high position and the role of a person who directly participated in hostilities, in relations with the state, public society, as well as in the context of protection and ensuring its administrative rights and privileges. The main elements of the administrative-legal status of a participant in hostilities include administrative subjective rights that are granted to participants in hostilities to ensure their safety and the realization of benefits and other favorable obligations guaranteed by the state. These rights may relate to lost health and time in defense of Ukraine against Russian terrorists and other occupiers. It is a public duty to respect European values, to observe one's exercises, freedoms, and legitimate interests without violating the prohibitions of the law. Legal personality of a person, as a basis and procedure for a person to have the legal status of a participant in hostilities. The administrative and disciplinary responsibility of officials of executive authorities and local self-government bodies may be held responsible for improper provision (violation) of the implementation of high and preferential administrative-legal status to participants in hostilities.

Key words: administrative responsibility, administrative rights, health, national, position, protection, public administration, rights, freedoms, legitimate interests, and privileges.

Постановка проблеми. В сьогоденних умовах повномасштабної збройної агресії Росії проти України, перед державою утворився цілий ряд проблем. Через зростаючу кількість учасників бойових дій, які беруть участь у звільненні країни від російських загарбників, виникла нагальна потреба в новому аналізі поняття адміністративно-правового статусу цієї категорії громадян.

Українське суспільство та держава не можуть дати симетричну військово-технічну та кількістю військовослужбовців відповідь агресору. Адже мобілізаційний ресурс росії в кілька разів вищий, також країна агресора в рази нас переважає по кількості та номенклатурі залізного військового мотлоху. Якщо друге питання вирішується за рахунок Західної високотехнологічної зброї та налагодженням власного її виробництва, то з другим питанням не усе гаразд в Україні.

Професійні військовослужбовці, які укладами контракт з Збройними силами, іншими силами оборони України, добровольці та мобілізовані в перші місяці повномасштабного вторгнення в закінчуються, в наслідок загибелі, порань, фізичного і психологічного виснаження. А молодь та інші категорії військовозобов'язаних не спішать йти до пунктів комплектування [1].

Однієї з причин такого стану є не належний правовий статус учасника бойових дій в Україні. Адже, соціальне, медичне, матеріальні, фінансове забезпечення учасника бойових дій є не належне. Також, учасника бойових дій не надаються ефективні пільги при вступі до закладів вищої освіти та при працевлаштуванні на публічні посади.

На наш погляд, наукові положення щодо належного адміністративно-правового статусу учасника бойових дій в Україні становить суттєву та актуальну проблему. Ця проблема не лише має вплив на самого учасника бойових дій, але й негативно впливає на наповнення Збройних сил та інших сил безпеки і оборони новими, мотивованими військовослужбовцями. Вирішення цього питання є ключовим для забезпечення ефективності та силового потенціалу оборони країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За час повномасштабної збройної агресії

і до її початку, проблема медичного, управлінського та фінансового захисту учасників бойових дій в Україні багаторазово досліджувалась такими науковцями як: В. Галуцько, С. Діденко, А. Єлістратов, В. Залужний, І. Каб'як, С. Короєд, В. Курило, Д. Михайлов, В. Пашинський [2] та ін. Але, навіть при значній кількості проведених досліджень, питання адміністративно-правового статусу учасників бойових дій залишається актуальним в умовах сьогодення.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу юридичної літератури, норм вітчизняного законодавства визначити поняття адміністративно-правового статусу учасника бойових дій в Україні й удосконалити новітній адміністративно-правовий статус учасника бойових дій в Україні.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що адміністративно-правовий статус учасників бойових дій визначається не тільки законодавством. Більш того законодавство є об'єктивною легалізацією існуючих у суспільстві відносини. Але нормами права, є вершиною соціального регулювання, що встановлюють правовий статус військовослужбовців та інших осіб, які приймали чи приймають участь у військових кампаніях, операціях, бойових діях на території України чи поза її межами. Зазначена проблема стає особливо важливою через динамічний характер збройного конфлікту та необхідність адаптації правових норм до нових реалій.

Це включає в себе розгляд питань щодо визначення категорії осіб, прав та свобод, обов'язків та відповідальності, соціальних і економічних гарантій, а також ефективності адміністративної процедури взаємодії з владними органами щодо реалізації прав та обов'язків учасників бойових дій у зв'язку із постійним збільшенням числа осіб. Так наприклад, військовослужбовці ризикують власним життям для захисту української державності. Водночас у разі отримання поранення вони стають однією з найменш захищених верств населення. Збереження за ними обов'язків військовослужбовця, складна і часто нелогічна бюрократизованість процесів лікування та поранення, відсутність повноцінної комунікації та зрозумілих алгоритмів подальших

дій – усе це лягає на плечі людини, яка переживає стрес від поранення, який нерідко супроводжується набуттям інвалідності та втратою чи зниженням функціональності [3]. Згідно з опитуваннями Gradus Research 72% поранених військових Збройних сил України боїться, що після війни держава про них забуде [4].

Згідно з енциклопедичними знаннями термін «статус,» має своє коріння в латинському слові «status,» означає положення чи стан особи. У сучасному використанні, цей термін часто асоціюється з правовим становищем, яке включає в себе набір прав та обов'язків для фізичних або юридичних осіб. Згідно з визначенням у Академічному тлумачному словнику української мови, термін «статус» означає «конкретний стан чого-небудь» [5].

Адміністративно-правовий статус особи визначається як комплекс правових засобів, що визначають положення та роль фізичної чи юридичної особи у сфері адміністративно-правових відносин. Отже, міркування стосовно сутності правового статусу індивіда в адміністративно-правових відносинах, які були висловлені одним із фахівців адміністративного права, А. Єлістратовим. Він висловлював твердження, що потрібний статус фізичної особи визначається від розміру правоможностей, що надаються їй в публічному праві. Право на особисту свободу визначає так званий «негативний статус» фізичної особи, який передбачає, що індивід має право на відсутність втручання правлячої влади в сферу його особистої свободи, яка визначена законом. Право публічної адміністрації встановлює «позитивний статус» особи, визначаючи обов'язок публічної влади забезпечувати фізичним і юридичним особам адміністративні послуги [16].

В сучасному розумінні зміст правового статусу особи трактується у правознавстві в чотирьох основних аспектах: по-перше, правовий статус особи ототожнюється з правосуб'єктністю; по-друге, правовий статус устанавлюється нормативно-правовими актами, що встановлюють суб'єктивні права та юридичні обов'язки особи; по-третє, правовий статус особи визначається нормативно-правовими актами, які встановлюють

суб'єктивні права та юридичні обов'язки особи в сукупності з їх правосуб'єктністю; по-четверте, правовий статус розглядається як система закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків та юридичної відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права (тобто такий, що має правосуб'єктність) координує свою поведінку в суспільстві. Тим самим, згідно з думкою В. В. Галунька, адміністративно-правовий статус особи – це сукупність юридичних засобів, які характеризують місце і роль фізичної або юридичної особи в адміністративно-правових відносинах. Ключовими для аналізу адміністративно-правового статусу особи включаються наступні юридичні елементи: 1) публічні суб'єктивні права та юридичні обов'язки; 2) правосуб'єктність особи; 3) адміністративна відповідальність; 4) у деяких випадках – дисциплінарна відповідальність посадових осіб публічної адміністрації [6, с. 91-101]. На думку В. Пашиньського адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративно-правового забезпечення оборони України можна визначити як установлену нормами адміністративного права сукупність їх прав, обов'язків та відповідальності, реалізація яких здійснюється з метою досягнення високого рівня обороноздатності держави [7].

Ми підтримуємо такі класичні для вітчизняної теорії адміністративного права підходи та використаємо їх для розкриття предмету нашого аналізу.

Отже, адміністративно-правовий статус учасника бойових дій може бути розглянутий як сукупність юридичних засобів, які встановлені нормами адміністративного права на основі високих гуманітарних, національних фінансових та соціальних цінностей визначають високе положення та роль особи, яке безпосередньо приймала участь в бойових діях, а зараз в адміністративно-правових відносинах, пов'язаних із забезпеченням та захистом його адміністративних права та пільг, державою, громадським суспільством та шляхом самозахисту.

Основні елементи адміністративно-правового статусу учасника бойових дій можуть включати:

1) адміністративні суб'єктивні права. Це може включати права, надані учасникам бойових дій для забезпечення їхньої безпеки та реалізації пільг та інших сприятливих обов'язків гарантованих державою в контексті втраченого здоров'я та часу при здійсненні оборони України від російських терористів та інших окупантів;

2) публічного обов'язку поважати Європейські цінності, добиватися дотримання своїх вправ, свобод та законних інтересів без порушення заборонних норм законодавства;

3) правосуб'єктності особи, як підстав та порядку виникнення в особи правового статусу учасника бойових дій;

4) адміністративна та дисциплінарної відповідальності чиновників органів виконавчої влади та місцевого самоврядування за не належне забезпечення (порушення) реалізації учасникам бойових дій високого і пільгового адміністративно-правового статусу.

Проте, треба підкреслили, що високими цінностей на основі яких формується законодавство та правозастосування щодо адміністративно-правового статусу учасника бойових дій є:

1. Національна складова, коли військовослужбовці Збройних Сил, інших сил оборони України, спасали (спасають) український народ, освіту, культуру, науку, промисловість від знищення. В контексті того, що тільки Незалежна Україна, може забезпечити українцям та іншим громадянам України можливість вільно розвиватися, забезпечувати свої права, свободи та законні інтереси, унеможливить події Голодомору 1932-1933 рр. та інших випадків масового знищення українців російськими окупантами [8].

2. Гуманітарні аспекти, коли Український народ та держава зобов'язана турбуватися за своїх героїв, що втратили на війні фізичне і психологічне здоров'я, спасаючи громадян України від російських терористів,

3. Патріотичні чинники, адже без підняття статусу, ефективного забезпечення усіх належних та турботи про за учасниками бойових дій не можливо забезпечити вмотивоване поповнення Збройних Сил, інших сил оборони новими військовослужбовцями.

Формальними нормами адміністративного права, згідно з якими надається правовий статус учасника бойових дій є Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту"[9]¹, постанови Кабінету Міністрів України від 12.05.1994 № 302 "Про порядок видачі посвідчень і нагрудних знаків ветеранів війни" [10] та від 20.08.2014 № 413 "Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення" [11], Наказ Міністерства у справах ветеранів України від 26.02.2021 № 43 "Про затвердження Положення про міжвідомчу комісію з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера і деяких інших категорій осіб відповідно до Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту"[12]. У серпні 2023 р. Кабінет Міністрів України своєю Постановою №887 спростив процедуру отримання правового статусу учасника бойових дій та запровадив форму довідки про безпосередню участь в обороні України [13].

В умовах сьогодення право на отримання статусу учасника бойових дій мають чоловіки та жінки, що обороняли Україну від 24 лютого 2022 року, та військовослужбовці територіальної оборони, військовослужбовці-резервісти, військовозобов'язані та добровольці Збройних сил оборони та територіальної оборони, Національної гвардії України, СБУ, зовнішньої розвідки, Держприкордонслужби, Держспецтрансслужби; військовослужбовці військових прокуратур; особи рядового та начальницького складу підрозділів оперативного забезпечення зон проведення АТО ДФС; працівники поліції; особи рядового, начальницького складу, військовослужбовці МВС,

¹ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту. Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 45. ст. 425.

Управління держохорони, Держспецзв'язку, ДСНС, Державної кримінально-виконавчої служби; співробітники Служби судової охорони та інших військових формувань, які захищали Україну і брали участь в АТО [14;15].

Висновки. Отже, адміністративно-правовий статус учасника бойових дій в Україні

означає сукупність юридичних засобів, та правових норм, які визначають реальне і формально високе положення та роль особи, яка безпосередньо приймала участь в бойових діях, у відносинах з державою, громадським суспільством, а також в контексті захисту та забезпечення її адміністративних прав і пільг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Залужний В. Головнокомандувач Збройних сил України про те, як виграти війну. Технологія є ключовою, бо війна стає «позиційною». 2023. <https://www.economist.com/by-invitation/2023/11/01/the-commander-in-chief-of-ukraines-armed-forces-on-how-to-win-the-war>
2. Пашинський В. Й. Суб'єкти адміністративно-правового забезпечення оборони України: поняття та класифікація. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 47. Т. 2. С. 148–151.
3. Шлях військового після поранення: структура проблем. Правозахисний центр «Принцип». Gradus Research. Громадська організація «Terra U». 2023. URL: <https://voxukraine.org/shlyah-vijskovogo-pislyaporanennya-struktura-problem>
4. Михайлов Д. Gradus Research 72% поранених військових Збройних сил України боїться, що після війни держава про них забуде. Суспільні новини. 2023. URL: <https://suspilne.media/551439-72-vijskovih-zsu-boitsa-so-pisla-vijni-derzava-pro-nih-zabude-gradus-research/>
5. Академічний тлумачний словник української мови: в 11 томах. Том 9. 1978. 671 с.
6. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / [Галунько В.В., Курило В.І., Короєд С.О. та ін.]; за ред. проф. В.В. Галунька. Херсон: Гринь Д.С., 2015. 272 с.
7. Пашинський В. Й. Забезпечення оборони України: адміністративноправові аспекти: монографія. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 408 с.
8. Голодомор в Україні: що маємо про нього пам'ятати. BBC. 2021. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-59260026>
9. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту. Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 45. ст.425
10. Про порядок видачі посвідчень і нагрудних знаків ветеранів війни. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 1994 р. № 302. Веховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-94-%D0%BF#Text>
11. Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України. Постанова Кабінету Міністрів України. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2014-%D0%BF#Text>
12. Положення про міжвідомчу комісію з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера і деяких інших категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Затверджено Наказом Міністерства у справах ветеранів України. Наказ від 26 лютого 2021 р. № 43. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16 квітня 2021 р. за № 521/36143. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0521-21#Text>
13. Про внесення змін до Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації

ції проти України. Постанова від 22 серпня 2023 року № 887. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/887-2023-%D0%BF#Text>

14. Каб'як І. Як отримати статус УБД під час війни: куди звертатися, список документів.» TSN. 2024. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/yak-otrimati-ubd-pid-chas-viyuni-2418421.html>.

15. Алгоритм отримання статусу учасника бойових дій військовослужбовцями Збройних Сил України, які брали безпосередню участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, за умови виконання ними особисто або у складі військової частини (органу, підрозділу), установи та закладу бойових (службових) завдань, проведення розвідувальних заходів, зокрема які отримали поранення, контузії, каліцтва. Міністерство оборони України. Верховна Рада України. 2024. URL: https://www.mil.gov.ua/content/pdf/ALHORYTM_nadannya_statusu_UBD.pdf

16. Єлістратов А.І. Адміністративне право : лекції / А.І. Єлістратов ; ред. та упоряд. В.В. Галунько, С. В. Діденко. Херсон : ВАТ ХМД, 2007. 268 с.